

Beiktatásomkor, mely egybeesett főgondnoktársam beiktatásával, az összes hazai történelmi egyházak felelősei jelen voltak. 1971-ben újra átvettem az *Unitárius Élet* szerkesztésének feladatkörét, melyet első ízben dr. Iván László halála után 1938-tól 1942-ig már betöltöttem. Néhány közreadott könyv, köztük egy angol nyelvű jelzi egyházi törekvéseinket. Bartók Béla főgondnokkal együtt 1979 s az azt követő években mindig jelen voltunk erdélyi testvéreink jelesebb alkalmain mindaddig, míg ezt nem tették lehetetlenné. 80-ik életévemet betöltve úgy éreztem, hogy fiatalabb erő kezébe kell lennem az egyházvezetés feladatát. Utódomul nagy többséggel Huszti Jánost választották meg egyházunk vezetőjéül, aki a reform forrongásai közepette, mint 1988 őszén megválasztott püspök, irányítja egyházunkat. A püspök és a szószék gazdája, Dr. Kaplayné Schey Ilona segítségével rendezte egyházi könyvtárunkat, mely ma az egyetlen hazai gyűjtemény, mely Erdélyben 1918 után megjelent unitárius könyveket és egyházi folyóiratokat őriz. Köztük a legnagyobb érték Dávid Ferenc egyházalapító püspökünk 1569-ben megjelent prédikációs kötetének eredeti kiadása.

A Nagy Ignác utcai gyülekezet lelkészei egyházalapító nagy püspökünk szellemében igyekeztek szószéki szolgálatukat végezni; s a 100 éves évforduló alkalmából idézem gondolatait: „Istentől az emberbe oltott természetes ismeretek, Isten ígéje, a tapasztalat mind megerősítenek abban, hogy Isten számszerint egy, ki forrása és eredete mindenkinek, ki mindennel elegendőképpen bővülködik, adhat mindenkinek mindent, senkinek segítségére vagy tanácsára nem szorul, akitől minden létezőnek kezdete és származása van!“ „Az pedig az örök élet, hogy megismerjenek Téged, az egyedüli igaz Istent, és akit elküldöttél, a Jézus Krisztust.“

GAAL GYÖRGY

EGY FELEKEZETKÖZI EGYETEM ALAPÍTÁSA KOLOZSVÁRON 1920-BAN

Május végén olvashattuk sajtónkban a Királyhágó-melléki Református Egyházkerület Tanügyminisztériumhoz intézett levelét a magyar nyelvű oktatás ügyében, s ebben található annak a szándéknak a megfogalmazása, hogy amennyiben nem engedélyezik a Bolyai Egyetem felállítását, „egyházunk a magyar testvéregyházakkal összefogva, más magyar intézményekkel és szervezetek támogatásával egyházi egyetemet fog létrehozni“. Kevesen tudják, hogy az ötlet nem előzmények nélküli, éppen hetven évvel ezelőtt már kísérlet történt egy hasonló intézmény létrehozására. Különbösen kisebbségünk életében nem ez az egyetlen mozzanat, ami kísértetiesen emlékeztet az 1920 körüli indulásra. Most az Ellenzék című napilap és az Erdélyi Református Egyházkerület Teológiai Fakul-

tásának Értesítői (1920/21 és 1921/22) alapján az akkori egyetem-alapítási kísérlet eredményeit és kudarcát mutatjuk be.

Az 1872-ben alapított magyar tannyelvű kolozsvári tudományegyetem tanári karát, élén Schneller István rektorral, 1919. május 9-én a nagyszabedbeni Kormányzótanács közoktatásügyi osztálya hűségeskü letételére szólította fel. Az egyetemi tanárok a még tisztázatlan politikai helyzetre — Trianon előtt voltak! — és az egyetem autonómiájára hivatkozva várakozni akartak. Május 12-én délelőtt 10 órakor megjelent az épületben Onisifor Ghibu, a Kormányzótanács közoktatásügyi államtitkára Nicolae Drăganunak, az egyetem magántanárának s más hivatalos személyeknek a kíséretében, s minthogy az esküt most nyilatkozatban tagadta meg a tanári kar, azt eltávolították az épületből, s a román hatóságok átvették az egyetemet. Még az év novemberében megnyílt a román tannyelvű kolozsvári egyetem.

Az állás nélküli tanári kar nagy része rövidesen távozott az országból, néhányan viszont maradtak, a nemzetközi békeszerződés kimenetelében, egy itteni magyar felsőoktatási intézet felállításában reménykedtek.

A sajtó még hónapokon át a régi egyetemet siratja, 1920 áprilisában reflektálnak Iuliu Maniunak, a Kormányzótanács elnökének egy kijelentésére, rámutatva, hogy az egyetemi tanárok nem jószántukból távoztak, kényszer hatására adták fel az egyetemet.

Természetesnek tekinthetjük, hogy az akkori körülmények között elsőként az egyházak érezhették a magyar nyelvű felsőoktatás megteremtésének égető szükségességét. Akkor még nagyszámú felekezeti iskoláik tanár-utánpótlását kellett biztosítaniuk. Az állam által felajánlott továbbtanulási lehetőség az új román egyetemen csak kevesek számára volt járható út, az ifjúság nagy része nem tudott eléggé románul. A külföldi továbbtanulás olyan költséges volt, hogy nagyon kevés család vállalhatta terheit, ráadásul a diplomát különbözeti vizsgák letételével nosztrifikáltatni kellett. A legjárhatóbb útnak egy erdélyi magyar egyetem felállítása kínálkozott.

Az Ellenzék 1920. június 5-i számában olvasható az első híradás a szándékról: *Felállítják az erdélyi magyar tudományegyetemet. Az erdélyi egyházak együttes akciója.* A cikkből kiderül, hogy az erdélyi kétmilliónyi magyarság „szellemi és művelődési“ igényeit kell az új autonóm magyar egyetemnek kielégítenie. „A magyar egyetem létesítésére azok az egyházak szövetkeztek, amelyeknek a közoktatásügy minden fokozatára kiterjedő önkormányzati jogát évszázados, az alaptörvények és nemzetközi szerződések egész sorával biztosított jogállásuk teszi lehetővé.“ A további cikkek kifejtik, hogy nem egy egyetem-alapítással, hanem az 1872-ben feladott egyházi főiskolák újbóli megnyitásával, a statusquo ante visszaállításával szándékoznak közös egyetemet létesíteni.

Ezzel párhuzamosan folyik a szászok nagyszabedbeni egyetem-alapítási kísérlete. A bukaresti Orient című lap már támadja is őket: „ezt nem szabad megengedni a szászoknak, mert akkor az összes romániai kisebbségnek, tehát a magyarok, szerbek, oroszok, bolgárok, tatárok és gagaucok részére is külön-külön egyetemet kellene felállítani“ (Ellenzék, jún. 8.). Közben aláírják a trianoni békeszerződést, erről csak június 9-én tudósít a lap: *A pecsétet ráütötték.* Most még égetőbb a magyar nyelvű felsőoktatás megszervezése. Hosszabb-rövidebb cikkek naponta reflektálnak a

kérdésre. Szó esik *Erdély régi egyetemeiről* (jún. 15.), arról, hogy a Kereskedelmi Akadémia is beolvad majd a megnyíló főiskolaiba (jún. 10.).

Az első lényeges részletek a július 1—2-i számokban olvashatók: *A felekezeti magyar egyetem szervezete. Megtörtént a hivatalos bejelentés. A szervező bizottság kommunikéje* — hirdeti a cím. Az oktatásiügyi minisztériumnak címzett, 1920. június 21-én kelt kérvény-bejelentést Majláth Gusztáv Károly római katolikus, Nagy Károly református és Ferencz József unitárius püspök látta el kézjeggyével. A szövegében ékeltelenkedő fehér sorok a cenzúra nemtetszését tükrözik. A beadványt június 26-án iktatták a kolozsvári prefektúrán, s mellékelték hozzá az október elsején beinduló főiskola szervezetének vázlatát.

Hat kart sorolnak fel, mindenütt a teljesség igényével szabják meg a kereteket, s utalnak rá, hogy abból októberben mi indulna be. Mi az alábbiakban csak számszerűen érzékeltetjük a felépítést, mellőzve a tantárgyak hosszú sorát. A (I.) Katolikus teológiai kar 15 tanszakkal működne — ezeket egyelőre 6 rendes tanár látná el —, s ideiglenesen Gyulafehérváron maradna. A (II.) Protestáns teológiai kar is megmaradna eddigi helyiségeiben, 12 tanszakja lenne. Ezekből 6 rendes és 3 előadói tanszék működne osztól. A (III.) Jog- és államtudományi karon a hangsúly áttevődne a magánjogra, a 22 tanszakit egyelőre 10 rendes tanszék látná el. Az (IV.) Orvostudományi kar szintén 22 tanszakán 10 rendes és 8 rendkívüli tanár osztoznék. „Az egyetem orvosi fakultásának szervezésével egyidőben az orvosnövendékek gyakorlati kiképzéséhez szükséges intézetek felállítása is meg fog történni.“ A (V.) Bölcsészeti-, nyelv- és történelemtudományi kar konglomerátumában 29 tanszaknak biztosítanának helyet. Köztük a román irodalom, a román nyelv, s olyan különlegességek, mint a bibliográfia, iparművészet, zenetörténet, rajz, festés, s ide tartozik a földrajz is, mert ezt akkoriban többnyire a történelemmel párosították. Az oktatásmélyzet egyelőre 7 rendes, 7 rendkívüli tanárból és 14 meghívott előadóból állna. A (VI.) Matematikai és természettudományi kar 11 tanszakát 4 rendes és 5 rendkívüli tanárral látnák el. Esetleg ide csatolnák a Közgazdasági fakultást (12 tanszék) és a Gazdasági intézetet (9 tanszék.). Ez utóbbi két alegység a Kereskedelmi Akadémia illetve a Gazdasági Akadémia tervbe vett beolvasztását jelzi. Maguk a régi intézetek ugyanis román tannyelvre térnek át. E kettőn 7 rendes, 3 rendkívüli tanár és 11 meghívott előadó oktatna.

A Protestáns teológiai kar a következő 12 tanszakit ölelte volna fel: 1. Ószövetségi bibliai tudományok; 2. Újszövetségi bibliai tudományok; 3. Egyetemes egyháztörténet, dogmatörténet és alkotmánytörténet; 4. Újszövetségi exegézis és biblikai teológia református hallgatóknak; 5. Unitárius egyháztörténet, az unitárius egyház alkotmánytörténete, unitárius egyházjog; 6. Vallástörténet és vallásbölcselet; 7. Rendszeres teológia, vallástörténet, vallásbölcselet, hittan, erkölcsstan; 8. Evangélikus dogmatika; 9. Unitárius rendszeres hit- és erkölcsstan; 10. Gyakorlati teológia (homiletika, liturgika, igehirdetési és szónoklati gyakorlatok); 11. Vallás-pedagógia, gyülekezési munka elmélete és gyakorlata református hallgatók részére; 12. Ugyanaz az unitárius hallgatók részére. A tervezet még megállapítja: „A protestáns teológia hallgatói a keleti nyelvészetet, a hellenisztikus római kort és kultúrtörténetet, a filozófiát, a pedagógiát, egyházjogot, közgazdaságtant, művészet- és zenetörténetet az egyetem többi fakultásán fogják hallgatni.“

A meglehetősen részletes tervezettel kapcsolatban már a július 3-i számban két román szaktekintély véleményét közlik. Az egyik Octavian Prie államtitkáré: üdvözli a magyar egyetem eszméjét. A helybéli Patria című román napilap július 1-i támadása után az egyetem rektorától, Sextil Pușcariu professzortól kérnek nyilatkozatot: „Kijelentem, hogy az egyetem felállításának eszméje ellen semmiféle kifogást nem lehet felhozni. Erdély magyarsága úgy számánál, mint kultúrájánál fogva igényt tarthat egyetemre. Ki kell azonban jelentenem, hogy az első lépés formája és módja az, amely megütközést keltett a román közvéleményben. Azt hittük ugyanis, hogy előbb kérest adnak be a kormányhoz és meg tárgyalják részletesen a szervezés módozatait. Az egyszerű bejelentés már csak illendőség okából sem állja meg a helyét.“ A professzor még kifejti, hogy helyesebbnek vélné, ha más városban állítanák fel az egyetemet, s kételkedik abban, hogy — bár a tanerők megfelelőek lesznek — sikerül-e őszig a szükséges felszerelést biztosítani az új tanintézetnek.

A román sajtó újabb támadásaira július 4-én *Magyar egyetem és állami érdek* címmel jelenik meg összefoglaló válasz. Bevezető megállapítása lényeges: „Erdély magyarságának egyhangú és legfőbb kívánsága az egyetem felállítása, mert nélkülül összes többi iskolai és kultúrintézményei csonkák.“ Cáfolja, hogy az egyetem politikai jellegűvé válhatnék, s azt is, hogy a túlzott felekezetiesség elsekélyesítené. A székhellyel kapcsolatos kifogásokra így reflektál: „A legteljesebb elismeréssel vagyunk az összes többi erdélyi magyar város magas szellemi foka iránt. Azonban egyedül Kolozsvár az egyetemi város közöttük, mert itten található fel minden eszköz, amely egy főiskola fennállásához szükséges“. Július 20-án végre egy pozitív román sajtóvéleményt is ismertethet a lap. Constantin Mille a bukaresti Adevărul című ellenzéki lap szerkesztője vezércikkben tagadja, hogy egy magyar egyetem veszélyes lehet Romániára nézve. Szerinte az állami tantervet alkalmazzák, „hogy aztán a kurzusok más nyelven adódnak elő, ahhoz semmi közünk“. Különben a magyar egyetem előbb-utóbb elnéptelenedik, mert e fiatalok rájönnek, hogy csak román nyelvtudással érvényesülhetnek.

Közeledik az új tanév, semmi biztató vagy tiltó intézkedés nem történik a kormányzervek részéről. A lap hetente közli az expatriáló vonatok utasainak névsorát. Ha tudós professzorok távoznak, tőlük külön is búcsút vesz. Augusztus 8-án Apáthy Istvánt, 22-én Imreh József és Jancsó Miklós nagy hírű orvosprofesszorokat viszi a vonat. Szeptember 8-án *Követeljük* címmel vezércikkben foglalkozik az egyetem engedélyezésével: „Ez a követelés irredenta gondolat? Milyen örültség, milyen képtelenség. Hiszen a magyar egyetem felállítása éppen ellenkezőleg, ideköti, itt marasztalja a magyar ifjúság tanulni vágyó ezreit, akik most vagy elpazarolják drága idejüket, vagy pedig elhagyják az ország területét, hogy folytathassák stúdiumukat.“ Szeptember 30-án kénytelen a lap megállapítani: „A magyar egyetem ügye elposványosodott. A kormánytól hiába várnak feleletet. Nem jön sem nemleges, sem igenletes válasz“. Javasolja, hogy a kolozsvári tudós tanárok legalább szabadegyetemi előadásokat tartsanak. Az október 2-i szám cikk-címe még a szomorú következményre is rávilágít: *Budapestre mennek a magyar diákok*.

Mintha a tanév kezdetével az egész egyetem-ügy félretevédnék. Csak november 7-én olvassuk a Bochkor Mihály jogászprofesszor temetésén Kolosváry Bálint tartotta beszédben a meglepő szavakat: az elhunyt a Tanárképző Intézet lelkes tagja, harcosa volt, s egyben első halottja. Te-

hát mégis működik egy főiskola Kolozsváron, minden hírverés nélkül. A Patria csak 1921 húsvétján figyel fel erre, s mint a május 5-i válasz-cikkből (*Mese a kolozsvári magyar egyetemről*) kiderül, ilyen kifejezések olvashatók a cikkben: magyar szemtelenség, arcátlan vakmerőség, elvakult sovinizmus. Az Ellenzék rámutat, hogy nem egyetem, csak egy szerény tanárképző működik a református teológián, nem a hatóságok kijátszásával létesült, mert bejelentették felállítását. Egyelőre magánjelleggel oktat, várja a jóváhagyást.

A tanárképző, amilyen csendben indult, olyan nagy port kavart fel erőszakos bezáratása. Adatait szerencsére a teológiai Értesítő megőrizte számunkra. Miután szeptemberben nyilvánvalóvá vált, hogy az egyetem ügye az 1920/21-es tanévre nem oldódik meg, Nagy Károly református püspök magára és egyházára vállalta egy tanárképző intézet felállítását, melyet a szeptember 16-i püspöki leirat nyomán a Teológia mellett szerveztek meg. Tanárait és diákjait tekintve felekezeti jelleggel működött, kibocsájtandó diplomáinak elismerését valamennyi magyar felekezet garantálta. Az első tanévben hat tudományszakban nyújtott képzést: filozófia-pedagógia, klasszika és modern filológia, történelem-földrajz, természettudományok, matematika, társadalomtudomány. Ezekben belül 30 kollégiumot hirdetnek meg, melyekhez szemináriumok is csatlakoznak, s beindítandó előadásokat ígérnek néprajzból, zenetörténetből, keleti ókori nyelvekből. „A tanárképezdét kifele és felfele a (teológiai) fakultás igazgatója mint a tanárképezde igazgatója képviseli. Befele teljesen autonóm életet él: tagjai külön tanári kart alkotnak, s anyagi és szellemi ügyeik igazgatását évenként választott elnökükre bízzák” — közli az Értesítő.

Igen tanulságos a tanárok névsorát végigböngészni, hiszen Kolozsvár akkori értelmiségének javát képviselték. Az 1920/21-es tanévre Márki Sándort választották meg a tantestület elnökének, Bartók Györgyöt helyettes elnöknek. Rajtuk kívül még Erdélyi László történész, Kolosváry Bálint jogász és Pfeiffer Péter fizikus voltak az egykori egyetem rendes tanárai. A rendkívüli tanárok közül Ruzitska Béla és Széki Tibor kémikusok, Buday Árpád régész, a magántanárok sorából Marót Károly klasszika-filológus, Varga Béla pedagógus, Kovács István régész, Péter Béla botanikus és Sz. Nagy Gyula matematikus vállalt előadásokat. A 39 tagú tanári kar többi tagja rendes előadói címmel illetve hárman (angol, német, francia) lektori minőségben tanítottak. A rendes előadók többsége középiskolai tanár, de van közöttük egyetemi magántanár, teológiai professzor, lelkész, újságíró is. Szádeczky Kardos Gyula, Kecskeméthy István, Balogh Arthúr, Roska Márton, Gelei József, Bíró Vencel, Borbély István, Csűry Bálint, Bitay Árpád, Hirschler József, György Lajos, Kelemen Lajos, Sándor Imre neve fogalom lett egy-egy tudományágban. Többségük heti 6—10 órát hirdetett meg, a 39 tanár összesen 205 órát. A tanári karból a fentemlítetteken (Borbély Zoltán — magyar irodalom, Gelei József — általános állattan, Kelemen Lajos — Erdély története, Varga Béla — neveléstörténet, pedagógiai szeminárium) kívül még Csifó Salamon angol lektor volt unitárius vallású.

Az első félévet (1920. okt. 15. — dec. 18.) 196 hallgató, a másodikat (1921. febr. 1.—jún. 1.) 190 végezte el. A hallgatók szakok szerinti megoszlásánál a filozófia-pedagógia vezet 61 hallgatóval, ezek többsége egyben teológus lehetett. Utána a matematika—fizika (30) és a történelem—földrajz (16) a legnépszerűbb. Tanulságos a diákok vallási megoszlása: református 97, katolikus 63, unitárius 22, izraelita 9, evangélikus 6, örmény

katolikus 1 — a számok nagyjából tükrözik az erdélyi magyarság felekezeti megoszlását. A diákok nyolc felév hallgatása után nyerhettek volna abszolútóriumot. Erre azonban nem kerülhetett sor, mert a politika közbeszólt.

Miközben a román sajtó támadásba lendül az első tanévét záró, hirtelen felfedezett Tanárképző Intézet ellen, az Ellenzék a legilletékesebbtől, a Kolozsvárt székelő Octavian Prie kultusz-államtitkártól kér nyilatkozatot. A múlt év júniusi kérvény eljutott a bukaresti közoktatásügyi tárcához, de egyetem felállítását csak a törvényhozás engedélyezheti. Nincs szükség föltétlenül magyar egyetemre, a diákok tanuljanak a román egyetemen, ahol anyanyelvükön vizsgázhatnak. Rövidesen a magyar tanszéket is betöltik tekintélyes magyar szakemberrel. A Református Tanárképző felállítását törvényellenesnek minősíti az államtitkár. A magyarok „túlságosan izgatottan“ kezelik az egyetem-ügyet. A szerkesztői kommentár vitába száll, leszögezi: „Az autonóm magyar egyetem felállítása égetően sürgős... A magyar egyetemi ifjúságot tanítani is az anyanyelvén kell.“ Egy június eleji vezércikk (*Új életre*) szintén hangsúlyozza: „Az itteni magyarság fejlődésének egyik legelsőrendű érdeke a magyar egyetem létesítése.“ Már abba is belemenne, hogy ne Kolozsvárt, hanem Marosvásárhelyen állítsák fel.

Másnap, június 9-én Nagy Károly püspök nyilatkozatát olvashatjuk a lapban. A „defensor scholarum“ (iskolák védője) címmel is megtisztelt főpap felekezeti küldöttséget vezet Bukarestbe (tagjai még az unitárius Kovács Kálmán és a katolikus Gyárfás Elemér) egyházi és iskolai ügyek tisztázására, Groza erdélyi ügyek miniszterével, Goga kultusz- és Negulescu közoktatásügyi miniszterrel fognak tárgyalni. A magyar felsőoktatás ügyét is felvetik: 60 felekezeti középiskola tanár-utánpótlásáról és az ezekben tanuló több mint 18 ezer tanuló jövőjéről van szó. A június 18-i szám *A kormány elismerte a felekezetek iskoláit* címmel számol be a tárgyalások eredményeiről — az egyetemről egy szó sincs.

Annál bővebben nyilatkozik „A kolozsvári magyar tanárképző ügyé“ről a június 30-i számban Ravasz László püspökhelyettes, a teológia búcsúzó igazgatója, már megválasztott budapesti püspök. Az egyre csökkenő reményeket, a minimálisra csökkentett követelést jól tükrözi a riporter bevezetője: „Magyarul tanuló jogászok nélkül még ideig-óráig megvagyunk valahogy, orvosnövendékeink szükségből tanulhatnak külföldi egyetemeken is, de a tizennyolcezer magyar középiskolai tanuló s mintegy hatvan felekezeti középiskolánk részére tanári utánpótlásról itt, Erdélyben, Kolozsváron kell gondoskodnunk“. Ravasz is elmondja, milyen történelmi-jogi előzményekre alapoz az intézet, hogy a magyar felekezetek közös elhatározásából nyílt, hogy mindaddig nem adnak ki diplomát, míg az állami elismerést meg nem kapják. Az intézet megnyitását 1920 szeptemberében személyesen a püspök jelentette be Prie kultusz-államtitkárnak, aki azt tudomásul vette. Miután erre nem reagáltak, 1920 decemberében az írásos bejelentést Ravasz viszi el az államtitkárhoz. Erre sem jön válasz, sőt az irat elvész. 1921 februárjában ismétlik meg újra a bejelentést, mire az államtitkárság a tanárképző intézethez való jog bizonyítását kéri. Márki Sándor és Kolosváry Bálint professzorok elkészítik az emlékiratot, s eljuttatják az államtitkári hivatalba. Azóta ismét várják a választ.

Egyre kevesebben maradnak a reménykedők. Július elején közli az újság, hogy Márki Sándor és Erdélyi László professzorok is expatriálnak,

Szegeden várja őket tanszék. Augusztus 17-én egy erősen cenzúrázott cikk még visszatér „Az erdélyi magyar egyetem ügyé“-re, hiszen már másfél év óta húzódik a megoldás. Az apropót az adja, hogy Goga kultuszminister Pozsonyban kijelenti: a román kormány nem zárkózik el a magyar egyetem felállítására elől, de azt nem Kolozsvárt, hanem valamelyik székely megye városában kéne elhelyezni. A kommentáló újságíró szerint egyes körök attól félnek, hogy a magyar egyetem akadályozná Erdély központi városának elrománosítását; egyelőre bár a tanárképzőt hagynák jóvá! Augusztus 21-én a református tanárképzővel foglalkozó cikk már hat válasz nélküli beadványról tud, de így is megkezdik október elején az előadásokat. A távozó tanárokat sikerül pótolni. Szeptember elején ünnepélyesen elbúcsúztatják Ravasz Lászlót, szeptember 22-én pedig magától az intézettől is meg kell válni.

A kultuszállamtitkár beszüntette a református tanárképző működését — teszi közhírré a cím. Az egyházkerületnek megküldött rendeletet ugyanaz a Prie államtitkár írja alá, aki 1920 júliusában még üdvözölte a magyar egyetem gondolatát, szeptemberben tudomásul vette az intézet beindítását. Most leszögezi, hogy az egyházaknak nem áll jogában egyetemeszerű intézeteket működtetni, a tanárképző eddigi tevékenysége is törvénytelen volt. Az intézet teljes iratanyagát Poruțiu Petre egyetemi tanár fogja átvenni. Az október 8-i szám ide vonatkozó címe a végkifejlést foglalja össze: *Végrehajtották a református Tanárképző Intézet feloszlását. Karhatalom mellett lepecsételték a helyiséget.* Mint kitűnik, október 1-én, szombaton 11-kor jelent meg Poruțiu professzor egy miniszteri tanácsos s néhány hivatalos személy kíséretében, s az újonnan választott Makkai Sándor igazgató távolléte miatt Tavaszgy Sándorral közölték a feloszlásra és az irattár átvételére vonatkozó rendeletet. Tavaszgy hívatta Kolosváry Bálint professzort, főgondnokot. Délután 3-ig folyt az érvelés-tiltakozás, végül is iratokat jegyzőkönyv felvétele mellett átvették, s egyelőre az irodahelyiséget lepecsételték. Október 14-én „Nagy Károly püspök nyilatkozik Prie államtitkár vádjaira“, hangsúlyozva, hogy egyetemi jogokat nem vindikáltak, okleveleket sem adtak ki. Azt már csak az 1921/22-es teológiai Értesítőtől tudjuk meg, hogy a benyújtott fellebbezésre 1922. február 13-án jött meg az államtitkárság elutasító válasza, s kormánybiztossal az intézet irattárát el is szállították. Az Értesítő így zárja az ide vonatkozó beszámolót: „Bármilyen nagy nehézségek is állnak ebben a kérdésben előttünk, remélnünk kell, hogy a középiskoláink részére szükséges tanárgenerációnak saját intézetünkben és saját eszme-nyünk szerint való nevelésére kétségtelen jogaink gyakorlásához egyszer mégis csak hozzájutunk.“

Az egész egyetem- és tanárképző-ügy rendre háttérbe szorul. Kolosváry Bálint és a többi egyetemi tanár is távozik, a hatóságok pedig az ügygel nem akarnak foglalkozni. Illetve az az álláspontjuk, hogy az ifjú ság tanuljon meg románul, s iratkozzék be a román egyetemre. Mironescu közoktatásügyi miniszter 1922 januárjában kijelenti Kolozsvárt „Többek között elrendeltem, hogy haladéktalanul írjanak ki pályázatot a magyar nyelv és irodalom tanszékére. Saját érdekünk, hogy tanáraink, diákjaink és általában a közönség ismerjék meg közelebbről a nemzeti ségeket, amelyekkel együtt élünk és amelyekkel — remélem — mindig jó viszonyban fogunk élni.“ A tanszékre kiírt pályázat még a január 3-i Monitorul Oficialban megjelenik, s április 4-én helyettesként Kristóf

György meg is kezdi előadásait, majd szabályszerű versenyvizsga után 1923 februárjától kinevezett rendkívüli tanári státust kap.

A tanárképző bezáratásának volt még egy utójátéka is. Az ügyet a Nemzetek Szövetsége (Népliga) elé vitték. Többek között a Románia aláírt nemzetközi szerződések megsértésének tekintik az aktust, s nyilatkozattételre szólítják fel a román kormányt (1922. máj. 31.). Augusztus 9-én ad hírt az Ellenzék róla, hogy a kormány válaszjegyzéke miként indokolja meg a betiltást. Tagadják az egyházak egyetemalapítási jogát, bizonygatják, hogy nem sértettek meg érvényes szerződéseket, sőt vádakot hoznak fel. „A tanárképző, amely állítólag egy, a teológiai főiskola alá rendelt nevelőintézet lett volna, valójában ezzel együtt egy zúgegyetemmet képezett, amely a kolozsvári egyetem bölcsészeti kara folytatásának tekintette magát.“ A felekezeti közti jellegből azt vezetik le, hogy az intézet magyar nemzeti-politikai célokat szolgált (másként mit kerestek ott a zsidók?!), mitöbb az állami román egyetem és román nyelv ellen irányult, „hogy a magyar ifjúságot elvonják a román egyetemről. Ezek után a második világháborúig nem került sor a kolozsvári magyar felsőoktatás megszervezésének kérdésére.

A fentiekben egy 1920 június elejétől 1922 augusztusáig tartó több mint két esztendősi létküzdelmi harc mozzanataival ismerkedhettünk meg. Sajnos napjaink egyetem-körül akcióiban számos elem ismétlődését figyelhetjük meg, s csak reménykedhetünk abban, hogy ezúttal nem tilalom és kudarc lesz a záróakkord. Érdemes rámutatni, hogy 1920 nyarán a románságot meglepetésként érte a felekezeti közti magyar egyetem terve. A legilletékesebbek, Prie államtitkár, Pușcariu rektor, később Goga miniszter is jogosnak vélte megnyitását. De éppen Kolozsvárról indultak ellene támadásba, s különösen attól féltek, hogy e városban létesüljön a magyar tanintézet. Talán valahol a Székelyföldön inkább megtűrték volna. Jellegzetes az is, hogy sokáig nem lépnek fel ellene, még ideiglenes működését is elnézik, a sajtó és a román „közvélemény“ követeli ki hivatalos betiltását. Az egyetlen, amit az erdélyi magyarok felsőfokú világi képzésére engedélyeznek, az egyetem magyar tanszékének betöltése. E tanszék kibővítése, az irodalom és nyelvészet szétválasztása is meddő törekvésnek bizonyult a későbbiekben.

Alighogy elül az egyetem létéért folytatott küzdelem, újabb harcba kezdhet a magyarság középiskolái védelmében.

KELEMEN LAJOS

KIRÁLYFALVI JÁNOS ÍTÉLŐMESTER

Jakab Elek Dávid Ferenc életrajzában* megemlíti azt a hű deákot, aki nagy egyházalapítónkat a dévai vár börtönében haláláig ápolta, s megírja azt is, hogy ez a deák — *Királyfalvi János* — utóbb az ország

* *Dávid Ferencz emléke*. 1879, 242.; Gyulafi Léstár: *Krónikai följegyzései*. Hevesy gyűjtemény LXVIII. kötet 338.; KerMagv XI/1876/194.